

## Лекція 2: Відродження Олімпійських ігор

### План:

1. Відродження Олімпійських ігор. Спроби відродження Олімпійських ігор.
2. П'єр де Кубертен і відродження Олімпійських ігор.
3. Конгрес 1894 року і його роль в олімпійському русі.
4. Створення Міжнародного олімпійського комітету. Олімпійська хартія.

**1. Відродження Олімпійських ігор** наприкінці XIX століття стало результатом складного взаємозв'язку історичної пам'яті, освітніх реформ та політичних амбіцій. Ще до П'єра де Кубертена низка ініціатив спробувала возз'єднати античну спадщину з сучасністю, проте лише створення транснаціональної інституції надало цьому процесу системний характер. У 1859 році грецький філантроп Евангеліс Заппас, натхненний романтичним еллінізмом та археологічними відкриттями в Олімпії, організував змагання в Афінах, які, однак, через політичну нестабільність країни не набули регулярності. Подібні спроби здійснювалися й у Європі: наприклад, «Венлокські олімпійські ігри», започатковані англійським лікарем Вільямом Пенном у 1850 році, поєднували спортивні дисципліни з культурними заходами. Саме цей досвід, як зазначав пізніше Кубертен, став для нього моделлю «громадянського виховання через спорт» під час його візиту до Шропширу в 1890 році. Проте ключовим чинником, що вивів ідею на глобальний рівень, стало поєднання освітніх, соціальних та геополітичних інтересів, яке втілював у життя французький педагог П'єр де Кубертен.

**2. П'єр де Кубертен і відродження Олімпійських ігор.** Народжений у 1863 році в аристократичній сім'ї, Кубертен сформувався під впливом поразки Франції у війні 1870–1871 років, яку він вважав наслідком моральної деградації нації. Вивчаючи систему освіти в Англії, він захопився реформами Томаса Арнольда в Регбійській школі, де фізична підготовка поєднувалася з вихованням характеру. У своїй праці «L'Éducation en Angleterre» (1888) Кубертен аргументував, що спорт є інструментом національного відродження, проте його ідеї спочатку зустрічали скепсис у Франції. Прорив стався після лекції в Сорбонні 25 листопада 1892 року, де він вперше публічно запропонував відродити Олімпійські ігри як «свято миру». Його концепція базувалася на трьох принципах: інтернаціоналізмі (ігри як простір для діалогу між народами), аматоризмі (протистояння комерціалізації) та естетизації змагань (повернення до античного ідеалу краси тіла). Критики звинувачували Кубертена в наївності, особливо враховуючи епоху імперіалістичних конфліктів, але його дипломатичний талант дозволив залучити ключових союзників, зокрема

грецького інтелектуала Деметріоса Вікеласа, який став мостом до елліністичного середовища.

**3. Конгрес 1894 року і його роль в олімпійському русі.** Цей альянс визначив успіх Конгресу в Сорбонні 16–23 червня 1894 року, який став точкою відліку сучасного олімпійського руху. На зустріч, організовану Кубертеном, з'їхалися 79 делегатів з 12 країн, серед яких були не лише спортивні функціонери, а й дипломати, педагоги та філософи. Гострі дебати виникли навколо місця проведення перших ігор: французька делегація наполягала на Парижі 1900 року (як частина Всесвітньої виставки), тоді як грецькі представники, підтримані Вікеласом, вимагали символічного повернення до Афін у 1896 році. Компроміс був досягнутий завдяки політичній гнучкості Кубертена, який усвідомлював, що історична легітимність греків стане основою міжнародного визнання проєкту. Крім того, Конгрес прийняв рішення про створення Міжнародного олімпійського комітету (МОК) – першої в історії глобальної організації, що керувала б подією без формальної залежності від урядів. Перший склад МОК нараховував 14 осіб, у тому числі представників США, Угорщини та Нової Зеландії, що підкреслювало його транснаціональний характер. Однак вже на етапі становлення комітет стикнувся з практичними викликами: фінансова криза змусила грецького короля Георгія I організовувати народні збори коштів через лотереї та продаж спеціальних поштових марок, а полеміка навколо аматорства розколола спортивну спільноту. Американські атлети, наприклад, відмовилися від національної символіки на уніформі, щоб підкреслити «наддержавний» статус ігор, тоді як європейські делегації наполягали на строгому регулюванні професійної участі.

**4. Створення Міжнародного олімпійського комітету. Олімпійська хартія.** Інституційне оформлення руху вимагало правової бази, якою стала Олімпійська хартія. Хоча її перший офіційний варіант було затверджено лише в 1908 році, основні принципи були закладені ще в резолюціях Конгресу 1894 року. Хартія проголошувала незалежність МОК від політичних режимів, забороняла комерціалізацію спорту (принцип аматорства) та встановлювала ритуали, що поєднували античні традиції з сучасними реаліями. Наприклад, присяга атлетів перед змаганнями була прямою відсилкою до клятви давньогрецьких спортсменів у храмі Зевса, тоді як вимога про уніфікований одяг учасників відображала ідею рівності перед спільним ідеалом. Проте вже у 1920-х роках Хартія зазнала перших змін: після наполегливих дебатів було дозволено участь жінок, що зламало античну традицію ексклюзивності. Критичний перелом стався в 1980-х, коли МОК під тиском глобальної комерціалізації скасував принцип аматорства, відкривши шлях для професійних спортсменів. Сьогодні Хартія залишається суперечливим документом: з одного боку, вона закріплює

універсальні цінності (боротьба з допінгом, захист прав людини), з іншого – її норми часто використовуються для політичних санкцій, як це було у випадку з відстороненням російських атлетів у 2018 році.

Перші сучасні Олімпійські ігри, що відбулися в Афінах у квітні 1896 року, стали практичним випробуванням цих ідей. На стадіоні «Панатінаїко», відбудованому на кошти Запаса, зібралися 241 атлет з 14 країн, серед яких домінували представники США та Греції. Програма включала 43 дисципліни в 9 видах спорту, від атлетики до фехтування, проте лише чоловіки мали право на участь. Переможців нагороджували срібними медалями та оливковими гілками – гомаж античному котіно – а їхні імена вписували в офіційний журнал МОК. Найяскравішим моментом стала перемога грецького марафонця Спілідона Луїса, який став національним героєм, хоча сама дистанція марафону (42 км) була введена лише на іграх 1908 року в Лондоні. Фінансові труднощі організації змусили Кубертена визнати в мемуарах: «Ми створили інституцію, перш ніж знайти для неї ресурси», проте сам факт проведення ігор став доказом життєздатності його ідеї.

Відродження Олімпійського руху не можна розглядати поза контекстом епохи. Кубертен діяв у світі, пронизаному колоніальними конфліктами та націоналістичними настроями, і його спроба створити «нейтральний простір» неминуче стикалася з реальністю. Політичні бойкоти 1980-х років, комерціалізація прав на телетрансляції, скандали з корупцією в МОК – усе це свідчить про те, що олімпійський ідеал залишається у напруженому діалозі з політикою та капіталом. Тим не менш, сама модель, започаткована в 1894 році, продемонструвала надзвичайну адаптивність: від включення параолімпійських змагань до прийняття «Олімпійської повітряної хартії» для захисту навколишнього середовища. Сучасні ігри, як і давньогрецькі, залишаються дзеркалом світу – із усіма його суперечностями та надіями.

Критичний аналіз цієї історії дозволяє зрозуміти, що відродження Олімпійських ігор було не просто ностальгією за минулим, а стратегією управління глобальними процесами через культурні інститути. Кубертен, як і його попередники, використовував міф про Олімпію для конструювання нової соціальної реальності, де спорт ставав мовою діалогу між цивілізаціями. Ця спадщина нагадує, що будь-яка інституція, навіть найблагородніша за задумом, потребує постійного переосмислення своїх цінностей у зв'язку з викликами епохи. Для майбутніх дослідників спорту це означає не просто вивчення історичних фактів, а аналіз того, як ідеали перетворюються на практику, а практика – на нові ідеали.

**Питання для самоперевірки**

1. Проаналізуйте, як освітні реформи Томаса Арнольда в Регбійській школі вплинули на філософію П'єра де Кубертена щодо відродження Олімпійських ігор. Як ці ідеї відображали соціальні потреби Франції після поразки у війні 1870–1871 рр.?

2. Порівняйте спроби Евангеліса Заппаса (1859 р.) і П'єра де Кубертена відродити Олімпійські ігри. Чому саме ініціатива Кубертена набула глобального масштабу, тоді як проєкт Заппаса залишився локальним?

3. Оцініть роль Деметріоса Вікеласа в успіху Конгресу 1894 р. Як його дипломатичні зусилля допомогли подолати конфлікт між грецькими та французькими інтересами щодо місця проведення перших сучасних ігор?

4. Чи можна вважати принцип аматорства, закріплений у першій редакції Олімпійської хартії, реалістичним для епохи імперіалізму? Проілюструйте свою відповідь дискусіями навколо участі американських атлетів у 1896 р.

5. Проаналізуйте суперечності між ідеалом «наднаціональності» Олімпійського руху та реаліями фінансування перших ігор (наприклад, лотереї та поштові марки в Греції 1896 р.). Як ці компроміси вплинули на подальшу структуру МОК?

6. Як еволюціонував статус жінок у Олімпійському русі від заборони участі в 1896 р. до сучасних квот? Пов'язано це зі змінами в Олімпійській хартії чи зовнішнім тиском громадянського суспільства?

7. Аргументуйте, чи вдалося Кубертену реалізувати його ідею «спорту як інструменту миру» в умовах початку ХХ ст. (передчуття світових війн, колоніальні конфлікти). Використайте приклад бойкотів 1980-х рр. для оцінки довгострокового впливу.

8. Розкрийте механізми адаптації Олімпійської хартії до глобалізації: як скасування принципу аматорства в 1980-х рр. перетворило ігри, і чи підірвало це оригінальну філософію Кубертена?

9. Порівняйте символіку перших сучасних ігор 1896 р. (оливковий вінок, присяга атлетів) з античними традиціями та сучасними ритуалами (наприклад, запалення вогню). Чи є ці елементи «містом» між епохами чи маркетинговим інструментом?

10. Оцініть критику щодо «політизації» МОК (наприклад, санкції проти Росії у 2018 р.). Чи може олімпійський рух залишатися нейтральним у сучасному геополітичному контексті, враховуючи його історичні корені?